

Ilona Błaszcyk

Marek Sass
Pruszcz. (Auto)portret
pomorskiej wsi

Wydawnictwo Magraf

Bydgoszcz – Pruszcz 2021, s. 312

W niedalekiej jeszcze przeszłości historią regionalną (lokalną) zajmowano się okazjonalnie. Kojarzono ją z twórczością amatorską, działalnością opartą na przypadkowo odnajdowanych źródłach, osobistym doświadczeniu i intuicji. Współcześnie możemy zaobserwować jej renesans. Badacze przywracają pamięć o ludziach i faktach, które zajmują szczególne miejsce w historii Regionu. Kierują się prawdą, iż poprzez poznanie historii regionalnej kształtujemy postawę obywatelską, motywującą do świadomego, odpowiedzialnego uczestnictwa w życiu społecznym oraz publicznym Małej Ojczyzny, a tym samym Polski. Wychowują nowe pokolenie w atmosferze afirmacji i dumy z dokonań lokalnych bohaterów. Ukazują związek opartej na regułach i tradycji, tożsamości regionalnej z poziomem integracji społecznej oraz poczuciem przynależności.

W nurt tych rozważań doskonale wpisuje się publikacja *Pruszcz. (Auto)portret pomorskiej wsi*. Prezentowana książka jest wynikiem badań autora nad obrazem dawnego Pruszcza. Marek Sass ocalił od zapomnienia wiele wybitnych postaci, wydarzeń i miejsc. Przybliżył też wiedzę o lokalnych normach, wartościach i zwyczajach.

Niewątpliwym osiągnięciem badawczym pracy są wykorzystane oraz podane drobiazgowej analizie źródła: archiwalne, prasowe, dokumenty lokalnych stowarzyszeń, placówek użyteczności publicznej, instytucji oświatowych oraz pamiętniki, wspomnienia, relacje. Jest to materiał bardzo różnorodny, zarówno ze względu na swoją istotę, jak też zawartość treściową. Charakter omawianych źródeł wpłynął na rozwiązania dotyczące konstrukcji – układu pracy i omawianych treści. Monografia dzieli się na 9 części. W pierwszej: *Początki*, Marek Sass prezentuje czytelnikowi początki osadnictwa na terenie dzisiejszego Pruszcza oraz jego najdawniejsze dzieje. Część *Rzeczpospolita szlachecka*, obejmuje swym zasięgiem wieki od XVI do XVIII. Znajdujemy w niej informacje o różnych aspektach życia religijnego i gospodarczego. Z kolei dział *Pod zaborem Pruskim*, skupia się głównie na walce o zachowanie polskości. Część *II Rzeczpospolita* obrazuje szeroki zakres życia mieszkańców w odrodzonym państwie, począwszy od ekonomii, infrastruktury, poprzez duchowość, na kronikach kryminalnych skończywszy. *Czas wojny i okupacji*, to opowieść o męczeństwie, codziennych zmaganiach ludzi z okrutną rzeczywistością oraz walce o wyzwolenie. Fragment książki zatytułowany *Nowa rzeczywistość – PRL*, w sposób racjonalny, pozbawiony prawie rozważań o charakterze ideologicznym, prezentuje egzystencję społeczności Pruszcza. Przybliża okres odbudowy i rozwoju wsi, sytuację rolników, rzemieślników, praktykę edukacyjną oraz kulturalną. Część *Współczesność* zapoznaje odbiorcę z bieżącymi osiągnięciami gospodarczymi wsi, inicjatywami społeczno-kulturalnymi a także opisuje działalność ks. Józefa Bruskiego.

Wreszcie należy przywołać fragment książki *Pruszcz we wspomnieniach*. Autor publikacji we *Wprowadzeniu* zaznaczył, że „[o]braz dawnego Pruszcza i jego mieszkańców odtworzony został na podstawie analizy zasobów pamięci kulturowej i komunikatywnej, której cechą jest ograniczony horyzont czasowy, sięgający do 80-100 lat wstecz”¹. Uczestnicy zdarzeń są nosicielami wiedzy wynikającej z ich doświadczenia, w związku z czym ich śmierć wyznacza ramy końcowe tej formy pamięci. Przywołane przez Marka Sassa okruchy wspomnień przenoszą czytelnika w czasie. „Echa zdarzeń” tworzą nas – naszą historię, dzięki określonym wydarzeniom stajemy się tacy, a nie inni. Preferujemy miłe wspomnienia, chociaż istnieją też te bolesne i trudne, o których staramy się zapomnieć, co nie zawsze nam się udaje. Cały ten wachlarz emocji można znaleźć w omawianej części książki.

Część *Zamiast zakończenia. Postscriptum* zawiera refleksje twórcy monografii oraz retrospekcje Zbigniewa Theusa i Wiesława Theissa.

W każdej kulturze, społeczności, w mniejszym bądź większym stopniu przekaz informacji wzmacniają przekazy wizualne. Źródła ikonograficzne (np. fotografie, pocztówki, plakaty, obrazy) dają nam obraz tego, co działo się w jakimś danym momencie historii. Autor opracowania z niezwykłą starannością dobrał i zaprezen-

¹ Marek Sass, *Pruszcz. (Auto)portret pomorskiej wsi...*, s. 17.

tował tego rodzaju materiał. Owe niewerbalne komunikaty z pewnością pozwolą odbiorcy doznać indywidualnych przeżyć, a także lepiej przyswoić prezentowane treści. Już w *Prologu* (s. 11) widzimy najstarszą rycinę przedstawiającą panoramę Pruszcza w 1661 r. Obraz ten wzmacnia siłę przekazu.

Ponadto recenzowana praca zawiera skrupulatnie sporządzoną literaturę przedmiotu, która wykracza poza granice związane z tematem. Zaopatrzona jest w aneks, spis tabel, indeks nazwisk, wzorowo przygotowana pod względem edytorskim i starannie zredagowana. Te elementy także decydują o walorach książki.

Problematyka opracowania nie jest ograniczona do historii i ukazania przemian społeczno-kulturowych. Tło rozważań jest na tyle szerokie, iż obejmuje przemiany obyczajowe i życie religijne. Dobry przykład stanowią koleje losu oraz działalność ks. Józefa Bruskiego. Duszpasterz aktywnie działał na rzecz mieszkańców wsi. Tuż po wojnie starał się zintegrować parafian, bowiem wielu z nich przybyło do Pruszcza z Kieleckiego oraz ziem wcielonych do ZSRR. Głównie dla nich zorganizował w 1948 r. pielgrzymkę na Jasną Górę. Ponadto odnowił w środowisku szkolnym działalność Stowarzyszenia Dzieciątka Jezus oraz Apostolstwo Modlitwy. Ks. Józef Bruski z równym zaangażowaniem pracował w trudnym okresie PRL. W *Młodzieżowej encyklopedii internetowej bohaterów Krainy* nazwano go wielkim kapłanem małej wsi².

Należy też dostrzec wartość edukacyjną pozycji. Nauczania historii, w tym historii regionalnej i lokalnej nie sposób oddzielić od ściśle z nią związanych walorów wychowawczych. Pozwalają one na zrozumienie zachowań innych ludzi, ich emocji i potrzeb, podkreślają konieczność przestrzegania norm i zasad. Mobilizują do pracy na rzecz własnego otoczenia, ułatwiają zrozumienie jego problemów. Środowisko regionalne stanowiąc pole bezpośredniej aktywności jednostki, pozwala szkole na dostarczanie narzędzi niezbędnych do lepszego zrozumienia miejsca pochodzenia bądź zamieszkania. Przeszłość warto poznawać przez pryzmat codziennego życia ludzi w małej Ojczyźnie. Treści zawarte w monografii mogą stanowić materiał do pracy dydaktycznej nauczycieli.

W tak oryginalnej, pod względem źródłowym i warsztatowym monografii, będącej znaczącą pozycją w historii lokalnej, drobnym mankamentem jest brak informacji o pochodzeniu relacji osób, na które powołuje się autor. Zarówno z treści opracowania, jak i z opisu zawartego w materiałach o charakterze źródłowym nie wynika skąd zaczerpnięto przytaczane często wspomnienia i opisy indywidualnego postrzegania otaczającej rzeczywistości przez znaczące postaci przywoływane w poszczególnych częściach pracy.

Swoją publikacją Marek Sass z całą pewnością wpisuje się w nurt badań nad historią regionalną. Z postawionych sobie założeń badawczych wywiązał się bez zarzutu. Podał eksploracji niezagospodarowane dotąd pole badawcze. Po lekturze

² <http://www.bohaterowiekrainy.krakow.pl/bruski-meibk.pdf>

omawianej książki czytelnik pozna nie tylko dzieje Pruszcza, lecz zrozumie także uniwersalne treści tkwiące w historii Małych Ojczyzn.

Praca *Pruszcz. (Auto)portret pomorskiej wsi*, napisana jest z dużą erudycją, ładną polszczyzną. Książka, choć w zamierzeniu swym przeznaczona głównie dla mieszkańców Pruszcza, ze względu na swą wartką i interesującą narrację na pewno znajdzie szerszego odbiorcę.